

Mihovil Dabo, *Sve za Boga, vjeru i puk: biskup Juraj Dobrila u svom vremenu, Posebna izdanja DAPA, sv. 36, Pazin: Državni arhiv u Pazinu – Sveučilište Jurja Dobrile u Puli, 2015., 287 str.*

Pojava knjige o ključnoj figuri narodnog preporoda u Istri važan je događaj za historiografiju. Tim više što je u ovom slučaju riječ o korisnoj monografiji koja je prerađen tekst disertacije obranjene na Sveučilištu u Zagrebu pod naslovom *Politička djelatnost Jurja Dobrile*. Poznato nam je da su disertacije često najpotpunija djela većine autora, na kojima temelje svoju nadolazeću karijeru. U ovoj knjizi Dabo raspravlja u skladu s klasičnim zasadima historiografskog zanata tako da su mu na prvome mjestu pokazivanje cjelovita poznavanja relevantne literature, kako starijeg, tako i novijeg razdoblja, kao i podrobna analiza dostupnih izvora, poglavito Biskupove korespondencije i njegovih nedavno otkrivenih dnevničkih bilježaka. To znači da je autor, za potrebe izrade svoje disertacije, proveo dubinska istraživanja u znatnom broju domaćih arhiva (u Zagrebu – Arhiv HAZU, Zbirka rukopisa NSK, Hrvatski državni arhiv, Hrvatsko književno društvo svetog Jeronima, Kaptolski i nadbiskupski arhiv; u Rijeci – Knjižnica Teologije u Rijeci i Državni arhiv u Rijeci; u Pazinu – Državni arhiv u Pazinu te u Poreču – Biskupijski arhiv), kao i u onim inozemnim, u Trstu i Ljubljani. Stječe se dojam da bi se u budućnosti, ulaganjem većeg napora u pretraživanju fondova bečkih arhiva, moglo doći do otkrića nekih novih podataka važnih za dodatno rasvjetljavanje društvenog utjecaja biskupa Dobrile, pa i Katoličke Crkve u Istri, u drugoj polovici 19. st. Često su utjecaji egzogenih čimbenika, u ovom slučaju imperijalnog središta, imali i nakon likvidacije jozefinističkog zakondavstva i uspostave bolje suradnje sa Svetom Stolicom prevagu u određivanju smjernica razvitka društva.

Knjiga je po svojoj temi istraživanja zahtjevna jer je morala uzeti u obzir ne samo biografsku komponentu nizanja ključnih sastavnica jedne životne priče »od kolijevke do groba«, koja je u Dobrilinu primjeru već bila prilično poznata, nego je ponajprije išla za što gušćim propitivanjem nositelja vjerskog života na određenom prostoru Biskupova djelovanja. Tako je među prostorne pojmove monarhijskog prostora pripadala i Markgrofovija Istra, često u raznim dokumentima nazivana i »sirotom Istrom« zbog svoje tadašnje perifernosti, niže razine gospodarske razvijenosti u odnosu na središnje prostore austrijskog dijela Monarhije, nestalne politike Beča prema jadranskom pitanju i nacionalnih odnosa u kojima nije bilo ostvareno načelo ravnopravnosti pa je i dalje prevladavao talijansko-okcidentalni ambijent. Kad se još uzme u obzir neprijeporna činjenica da je Istra bila samo jedna u nizu zemalja habsburške Austrije, onda je jasno da su procesi njena hoda tijekom druge polovice 19. stoljeća bili višeslojni i uvjetovani uklapanjem u šire prostore multinacionalnog Carstva s obilježjima europske velesile.

Dabo se u svojim istraživanjima najviše poslužio poznatim paradigmama modernizacije i nacionalne integracije, koje su u većini slučajeva označavale pokušaje postupnog raskida s tradicijom staleškog društva i prilagodbu modernom dobu, ali su tako ipak omogućavale i očuvanje istarskog hrvatskog identiteta, uz njegovu specifičnu primjenu slaven-

ske solidarnosti, od lokalne suradnje sa slovenskim predstavnicima do one šire u bečkom Carevinskom vijeću, a sve su više i poticale težnju za ujedinjenjem pokrajine Istre, kao njene najzapadnije sastavnice, s drugim hrvatskim zemljama. Možda bi još primjernije bilo koristiti poznate modele o izgradnji nacija, što nam se čini dobrim terminom jer se u Istri malo što iz povijesti moglo urediti na interpretaciji hrvatskog državnog prava. Upravo se ovdje kroz prizmu korištenja biskupskog položaja i konkretne Dobriline brige za jezik, očuvanja tradicijskih osobina, poticanja obrazovanja i njegovanja pučke kulture očituju tipični primjeri »nation-building« koncepcije. Dakako, zamjetan se dio teksta odnosi na autorovo praćenje pastoralnog rada i brige za moralnim rastom jer je u vjeri bio i ostao ključ za razumijevanje Biskupova poslanja. Prema tom je aspektu Dabo pokazao zavidan senzibilitet, ukazujući na vrela Dobriline katoličke duhovnosti i osobito otkrivajući njegovu usredotočenost na podizanje mladog klera koji je dolazio iz seoskih sredina te postao okosnicom rada s lokalnim zajednicama. Za bolje su upoznavanje znatnog dijela istarskog društva vrlo korisni i opisi kanonskih vizitacija Porečke i Pulske biskupije koji su, prema Dobrili, ukazivali na »zapuštenost naroda«. Upravo je iz tog razloga proizlazila njegova briga za podizanje duhovnika koji bi se na bolji način skrbili o vjernicima.

U pogledu Dobrilina životopisa možemo zaključiti da je njegov primjer ogledan za razumijevanje mogućnosti uspinjanja pripadnika nižih slojeva u društvu 19. stoljeća. Upravo su mnogi biskupi potjecali iz siromašnih obitelji. Kao takvi bili su svjedoci kršćanske demokracije i otvorenosti Crkve koja je na taj način bila čvrsto povezana s pukom. Tu su dijelom ležali i uzroci Dobrilina kritičkog odnosa prema tadašnjem liberalizmu koji je pak svojom ideologijom izgradio branu protiv općeg prava glasa i još k tomu ustrajavao u svojim zaoštrenijim formama na uklanjanju Crkve iz javne i državne sfere. Druga je strana prodiranja liberalnog mentaliteta bila u njegovu učvršćivanju među situiranim slojevima, poglavito među Talijanima i nekim drugim dijelovima građanstva, koji su odricali prava istarskim Hrvatima i Slovencima, a uz to su pored svetalijskog shvaćanja ideje »risorgimenta« i prijeporne percepcije demokratizma, prema Dobrilinim riječima, bili spremni na odbacivanje pobožnosti i kršćanskog značaja. Time se otvorio nepremostiv jaz jer je Dobrila želio da »budemo ljudi, a ne *schiavi*«, čime je ukazao da je njegova misija bila i u suzbijanju društvene nepravde. Autor je u nizu primjera uspio pokazati ozračje sukoba u kojima je Biskup bio suočen s izazovima liberalne ideologije i njena prijezira prema znatnom dijelu istarskog stanovništva.

U kontekstu usporedbe sa susjednim i bliskim područjima čini mi se da bi *pro futuro* bilo korisno za hrvatsku historiografiju da netko pokuša cjelovito i komparativno pristupiti utjecajima visokih crkvenih dostojanstvenika, poput Dobrile, sarajevskog nadbiskupa Josipa Stadlera ili biskupa Ivana Antunovića koji su svi bili protagonisti preporodnih ideja kod Hrvata u složenim okruženjima monarhijskog mozaika. U svim tim slučajevima, kao i u onome stršećem kad se radi o opusu đakovačkog biskupa Josipa Jurja Strossmayera koji je djelovao u znatno povoljnijem ambijentu, vidljivo je da je visoko svećenstvo unatoč svojim preporodnim prinosima i statusu virilista s mogućnostima djelovanja u parlamentarnim ustanovama pomalo gubilo položaje kakve je zauzimalo u vremenima staleških društava, ali je istodobno pokazivalo svoju vitalnost i spremnost da odigra presudnu ulogu u novoj

povijesnoj etapi, obilježenoj ustrojavanjima modernih nacija i sukoba s nositeljima liberalizma koji su širom Europe, pa tako i u Monarhiji, imali veliku moć u određivanju javnih djelatnosti. Štoviše, za razliku od Strossmayera uz kojega se veže pojam prakticiranja liberalnog katolicizma, takva elastična sintagma nije primjenjiva kod navedenih biskupa koji su nosili preporodni pokret u znatno složenijim, pa i nepovoljnijim, uvjetima.

Dabo je u svojem istraživanju došao do zaključka da je biskup Dobrila znao stvorene okolnosti nakon obnove ustavnosti početkom 1860-ih upotrijebiti i u političke svrhe. Te su okolnosti u znatnoj mjeri bile nepovoljne zbog toga što nije bilo oslonca na vlastitu državu, ni dostatnih političkih sloboda, a i dalje su se osjećale posljedice ranijih sustava koji su sputavali brži izlazak iz zatečenih gospodarskih i društvenih prilika. S takvim protusilnicama narodni je preporod bio pokret na kome se mogla graditi nada u održivost osobnosti, pa i neke buduće državne individualnosti. Kao drugu vrijednost knjige istaknuo bih pokazatelje o načinu upravljanja dvama biskupijama, osobito detaljan opis borbe za podizanje sjemeništa. Tu se pokazivala Dobrilina koncentrirana zauzetost da putem komunikacije s nositeljima civilne vlasti pokuša ostvariti zadatke koje je smatrao nužnima za ispunjenje vjerskih i pučkih potreba lokalnih sredina. Na tom je delikatnom planu Biskup bio racionalan i nimalo inertan, pokazujući svoju odgovornost za vjeru i puk.

U svakom slučaju, ova knjiga dosta uvjerljivo prikazuje kako je austrijska Istra preko Dobrilina primjera ušla u tzv. liberalno razdoblje, kada jača utjecaj države i niču novi građanski pokreti. A u takvim je izmijenjenim uvjetima Biskup želio očuvati tradicionalne vrijednosti, zadržati utjecaj Crkve kao brane pred prodorom doktrina liberalizma koje su se protivile njenu vjerskom i socijalnom nauku te reformirati granice biskupijskih jurisdikcija u korist većih crkvenih područja koje bi na učinkovitiji način djelovale na svoje vjernike. Premda na stranicama ove knjige često prevladava Dobrilin pesimizam zbog stvarnih odnosa zemaljskih snaga i time se potvrđuje navod iz jednog Strossmayerova pisma da tršćanski biskup »vavik jadikuje«, one pokazuju da je Katolička Crkva sa svojim prelatima pronalazila načine za obranu vjere, ali i da je preporodni pokret uspio pustiti dublje korijene i stvoriti sastavnice među istarskim Hrvatima koje će im u nekim sljedećim razdobljima osigurati uspjehe. U razumijevanju zasada tih preobrazbi pomoći će nam upravo Dabina knjiga.

Stjepan Matković